

Szakedolgozat

Kurucz Petra
tanító szak
Neveléstudományi Intézet

Kaposvár 2023

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus**

Tanító, Pedagógiai Kar

**A fiúk olvasóvá nevelésének nehézségei
Szakdolgozat**

Belső konzulens: Dr. Gombos Péter, általános campusfőigazgató-helyettes

Készítette: Kurucz Petra

QGVTL9

nappali

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet/Szakdidaktikai Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

Az olvasóvá nevelés nehézségének okai a XIX–XX. században	6
Az olvasástanítás módszerének alakulása	6
Változások az olvasástanítás technikájában	7
Az olvasástanításhoz rendelt órakeretek	7
Az olvasókönyvek, tartalma, felépítése az olvasóvá nevelés szempontjából	8
A fiúk helyzete az olvasóvá nevelés folyamatában	10
Tapasztalatok a fiúk-lányok olvasási készségéről	10
A fiúk és lányok teljesítménye közötti különbség lehetséges okai	10
Biológiai okok	11
Szocializációs okok	12
A család szerepe	14
Az oktatás területén jelentkező különbségek okai	16
A PISA-vizsgálatok tanulságai	17
A pedagógus szerepe a fiúk olvasóvá nevelésében	20
A jutalom szerepe a motivációban	20
Az olvasási attitűd az olvasóvá nevelés szolgálatában	21
Lehetőségek a fiúk olvasóvá nevelésében	22
Az olvasóvá nevelést segítő, iskolán kívüli tényezők	26
A szülői háttér	26
A könyvtár szerepe	27
A modern technika hatása	29
Az olvasóvá nevelés nehézségeinek kutatására készített kérdőívek elemzése	30
A kérdőívekre adott válaszok összefoglalása	37
Összegzés	38
Felhasznált irodalom	40
Mellékletek	43
1. számú melléklet	43

Bevezetés

„Nem fontos, hogy sok író legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen.”

Márai Sándor: Fűves könyv

Már kisdíákként sokszor hallottam édesanyámtól, aki pedagógus, hogy milyen sok baj van az olvasással az iskolában. Sokszor felfigyeltem a mondataira: „Nyökögnek, nem tudják elmondani, hogy mit olvasnak.” Nagypám mindig azt mondta: mi sokan voltunk egy osztályban, de megtanultunk olvasni. Amikor középiskolába kerültem, néha-néha olvastattak velünk, és nem felejttem el a tanárnő mondatait sem, amikor egy-egy tanuló hangosan olvasott, mi volt a véleménye: „Mennyit olvastok, hogy ilyen lassan megy?” Sok tanulónak nagyon sok hiányossága volt e téren. Azt is tapasztaltam, hogy az osztályainkban mindig a fiúkkal volt a több gond. Igaz, hogy magatartás szempontjából is, de az olvasással kapcsolatban is több elmarasztalás hangzott el. Iskolás koromban persze még nem foglalkoztam ennek mértékével, a lehetséges okokkal.

Nagyon örültem, amikor a tanítói szakra felvettek, és magyarórákon megismerkedhettem a gyermekirodalommal, mert ekkor éreztem először a gyermekek olvasóvá nevelésében a felelősséget. Azt, hogyha elvégzem a főiskolát, mit kell tennem a könyvek megszerettetése érdekében, hogy milyen könyveket ajánljak majd tanítványaimnak. Ugyanakkor sokszor találkoztam a szakirodalomban feltárt olvasási problémákkal is. Vissza-visszatért a gyermekkori élmény az iskolatársaim olvasásáról, majd a hospitálások során szerzett negatív tapasztalataim is „felhangosították” bennem a kérdéseket. Hol van a probléma? Hol kezdődik a lemaradás az olvasási készség megszerzésében, az értő olvasás elsajátításában, és miért történik a lemaradás?

Szembesültem a feladattal, ahogy egyre mélyebben tanulmányoztam a szakirodalomban feltárt felmérések eredményeit. Gond van az olvasási készség szintjével alsó és felső tagozaton is, s egyre több helyen és egyre jobban mutatkozik a fiúk hátránya a lányokkal szemben.

Azért választottam dolgozatomban a fiúk olvasóvá nevelésének témakörét, hogy megismerjem elsősorban a miérteket, megszerezni tudjam a szakirodalomban fellelhető állításokra a megoldásokat, lehetőségeket. A tapasztalatom az, hogy szinte évről évre felgyorsulnak a változások, az életkori-generációs eltérések. Már az egykor alattam járó diákoknak is más volt az érdeklődésük, könyvizlésük, amihez hozzájárul az okostelefon- és internet-használat is.

Mivel az akceleráció olyan erős mértékű az élet minden területén, a mindennapi életünkben, szokásaink változásában, a pedagógiai munkánkban, igaznak tűnik számomra is a népi mondás: A jó pap is holtig tanul. Ez érvényes a pedagógusokra is, mert követnünk kell a változásokat, ismernünk kell a változásokkal járó pszichológiai, pedagógiai teendőket. Ezt a felismerést fogalmazta meg a Delors-jelentés (Új Pedagógiai Szemle 1997). A XXI. század oktatásának kérdéseit a gyorsan fejlődő társadalomba ágyazottan, az oktatás és a társadalom kölcsönhatásában vizsgálja. „A jövő számos kihívása közül talán az oktatás a leginkább nélkülözhetetlen ütőkártya a kezünkben, amelynek segítségével az emberiséget a béke, a szabadság és a társadalmi egyenlőség felé terelhetjük” (Új Pedagógiai Szemle 1997) Az egész életen át tanulás lett a koncepció.

A koncepció elérésének legfontosabb eszköze pedig a XXI. században is az olvasási készség mindenkire érvényes fejlesztése. Mert a tanulás eszköze az olvasás. A szakirodalom segítségével szerettem volna megkeresni az okokat, amelyek felelősek az olvasási készség szintjének romlásáért, elsősorban a fiúk lemaradásának okait vizsgálva. Saját pedagógiai munkám segítségével a megoldásokat is megpróbáltam megtalálni.

Hipotézisem, hogy a fiúkra vonatkozó hátrányokért nem biológiai, egyéni képességekből eredő különbségek felelősek elsősorban, hanem oktatási, családi, szocializációs tradíciók, ill. a jelenkor kihívásaira nem egységesen felkészült oktatási rendszerünk.

Az olvasóvá nevelés nehézségeinek okai a XIX–XX. században

A lányok-fiúk olvasóvá nevelésében jelentkező nehézségek okai az oktatás területéről, a szakirodalomban megfogalmazott tézisek alapján:

- az olvasástanítás módszereinek nem megfelelő választása,
- óraszámcsökkenés,
- a néma olvasás előtérbe kerül a hangos olvasás kárára,
- a beszéd és értelem tantárgy megszüntetése,
- a tanító, szülőkkel való kommunikációjának hiánya.

(Adamikné Jászó Anna 2016).

A megállapítás alapján elsőként azt szeretném kideríteni, hogy milyen változásokon ment át az olvasástanítás módszere, az olvasókönyvek tartalma, óraszámkerete a XIX–XX. században. Melyek azok a tényezők az oktatás-nevelés területén, amelyek hatással voltak, vannak mai is az olvasási készségre, az olvasóvá nevelésre? Milyen hatással vannak a szakirodalmi megállapítások a jelenkor oktatásában jelentkező olvasóvá nevelésre, különös jelentőséggel a fiúk olvasóvá nevelésére? Felelős-e az oktatás a kutatások alapján jelentkező negatív megállapításokért? Ezenkívül milyen pedagógiai okok jelentkeznek a fiúk olvasási készségének elmaradásában, olvasási kedvük csökkenésében?

Az olvasástanítás módszerének alakulása

A tanítás, a jövő nemzedék tanítása már István király törvényeiben megjelent a plébániai iskolák létrehozásával. Az olvasástanítás feltétele volt a tanulásnak. Az olvasástanulás módszere, a silabizálás évszázadokon át egyetlen tanítási lehetősége volt a tanítóknak. Mi történt az évszázadok alatt ezzel az alaptézissel? Mi is a dilemma? A tanítás folyamatában a rész (hang és betű) és az egész, a szöveg (a mondat, a szó) viszonya a vita tárgya, csak a vita közben nemzedékek nőnek, nőttek fel (Kovács Krisztina 2008). Az Eötvös-féle oktatásügyi törvény (1868) új irányt jelentett az ábécéskönyvek, és

az értő olvasáshoz fontos olvasókönyvek megjelenéséhez, amely további feladatot adott az olvasástanítás módszerének továbbfejlesztésére. Az 1869-ben megjelent tanterv „csatlakozott a törvényhez, amely mindmáig meghatározza oktatásunkat, a tananyag kiválasztását és az alapvető módszereket.” (Kovács Krisztina 2008).

A cél ez volt: „Mindenkít tanítani!”. Illetve: Az analfabetizmust felszámolni.

A Magyar Peadagógiai Szemle 1884. júniusi száma kiemelte az Eötvös-féle törvény után megjelent számos olvasókönyv pozitív hatását, de visszatérő probléma a tanítók módszertani felkészültségében, hivatástudatában jelentkező hiányosság, a megfelelő olvasókönyvek hiánya. 1890-ben a 7 éven felüliek 62%-a még mindig analfabéta volt (Kovács Krisztina 2008).

Változások az olvasástanítás technikájában

Adamikné Jászó Anna, a terület egyik legfontosabb kutatója sokat foglalkozott a témával. Elemezte többek között a hazánkban meglévő három olvasástanítási technikát, illetve állást foglal a technikák előnyei és hátrányai kapcsán.

Nagyon határozottan leírta a véleményét a hazai oktatásunkban meglévő módszertani szabadság következményeit is.

„Tudomásul kellene venni azt, hogy a világ halad, sok tévedés tisztázódott. Tekintélyes mennyiségű hazai és külföldi kutatás szól a hangoztatás, a kiegyensúlyozottság, az integráció, a motiválás, a retorika, az olvasó szempontjának figyelembevétele mellett, nem kellene harminc év előtti – tegyük hozzá, alaposan megbukott – olvasástanítási módszerekhez és az őket kísérő formális megoldásokhoz folyamodni.” Hivatkozik Terestyéni Tamás kutatásai alapján leírt figyelmeztetésére, a funkcionális analfabetizmus ma is létező problémájára, amelynek egyik oka a rosszul funkcionáló oktatási rendszer. (Adamikné 2006)

Az olvasástanításhoz rendelt órakeretek

Az óraszámok alakulásának történetét Adamikné Jászó Anna Az olvasás múltja és jelene című tanulmányából gyűjtöttem ki. Az olvasóvá nevelésre

szánt órakeretek fokozatos csökkenése is egyik oka a kutatásokban megállapított olvasási kedv csökkenésének. Az összeállított táblázat a szakdolgozatom 1. számú melléklete, melyben látszik az óraszámok fokozatos csökkenése.

A XX. századi tantervek olvasásképességet segítő óraszámai az alsó tagozaton folyamatosan csökkentek. Elsősorban a heti óraszámoknál látványos ez. 1925-ben még heti 10 óra előírás volt, a 78-as tantervben már 9 órára csökkent. 2003-ban már nem is adták meg heti óraszámokban, hanem százalékos arányban a kívánalmakat. Átszámítva heti óraszámra 8 óra lehetőség jutott a magyar nyelvre (olvasás/írás) hetente. Az óraszámcsökkenés visszaható a tartalmi munkára, mert a tananyag elvégzése mellett a készségfejlesztésre kevesebb óraszám jutott. A 2003-ban megjelent Nemzeti Alaptanterv műveltségi területeket állapított meg, és ajánlást tett, 32–42%-os arányban. Az óraszámok elosztása a magyar nyelv órához tantestületenként változhatott.

Ez az óraszámcsökkentés az egyik forrása az olvasási készség, az olvasóvá nevelés romlásának.

[Az olvasókönyvek, tartalma, felépítése az olvasóvá nevelés szempontjából](#)

Az olvasóvá nevelés fontos alapköve, fundamentuma az olvasókönyvek tartalmának alakulása. Szeretném bemutatni az olvasási készség fejlesztésének folyamatát az olvasókönyvek tartalmának alakulásával kapcsolatosan, a szakirodalom segítségével.

Az ábécéskönyvekben a tartalom mellett a szemléltetés eszköze is lényeges. Ilyen egyrészt az illusztráció, másrészt pedig a tipográfiai szerkesztés. „Szerepe az, hogy kapcsolatot teremtsen az érzéki megismerés és az elvont gondolkodás között azzal a céllal, hogy megkönnyítse az elvont ismeretek megértését, valamint segítse az ismeretek bevésését.” (Adamikné 2006) A szemléltetés hatékonyságának eléréséhez fontos lenne, ha a tanuló több érzékszervét is be tudná vetni egyszerre, mert azzal sokkal több tudást tudna elsajátítani. Pszichológiai kísérletek és tanulmányok is bizonyítják, hogy érzékes egyszerre minél több érzékszervet aktivizálni, mert az érzékszervek információ átbocsájtó képessége nem egyforma (a látásé háromszor olyan

erős, mint a hallásé), ez a fiúk esetében még inkább megvan (Adamikné 2006).

A tárgyképek bevezetése után a 19. század végén már az összes ábécés-könyvre jellemző volt, hogy a tanult hangot képpel szemléltetik (Adamikné 2006).

A változások ellenére az olvasóvá nevelés eredményei még nem mutattak sikereket a pedagógusok módszertani hiányosságai miatt. Ezt bizonyítja, hogy 1890-ben tapasztalható volt, hogy a hét éven felüli gyermekek közül a lakosság 62%-a analfabéta volt (Kovács Krisztina 2008).

Az olvasóvá nevelésben kapott kutatási eredmények, amelyek a pozitív eredmények érdekében tankönyvekben, módszerekben kerültek alkalmazásra, a XX. századra kezdtek minőségi változást mutatni. A PIRLS nemzetközi szövegértési vizsgálat viszonylag biztató tendenciával zárult 2006-ban. Nagyon jól teljesítettek a magyar diákok: az irodalmi jellegű szövegeket jobban tudták értelmezni, mint a tudományos jellegűeket, s nemzetközi összehasonlításban nézve is javultak. Nagyon érdekesnek tartom, hogy ami értelmezést igénylő feladat volt, ott a lányok és a fiúk eredményei között nagyon kicsi volt a különbség a többi országokhoz képest (Kovács Krisztina 2008).

Összeségében megállapítható, hogy az olvasás-írás tekintetében hosszabb időre volt szükség, hogy a változás meginduljon a hazai oktatásban. A XIX. század végén még mindig keresték a választ arra, hogy milyennek kell lennie egy megfelelő olvasókönyvnek. Ezek a kutatások aztán jó alapot adtak a magyarországi kutatásoknak, amelyek a XX. században megjelent olvasókönyvekhez vezettek. A megjelent ábécés- és olvasókönyvek elemzése segítette kialakítani a ma is használt könyveket, bár az eredmények továbbra is csak lassan mutatkoztak. A kutatások alapján leírt tapasztalatok az olvasóvá nevelés múltjáról, a jelenkor pedagógiai munkáját is befolyásolják.

A fiúk helyzete az olvasóvá nevelés folyamatában

Tapasztalatok a fiúk-lányok olvasási készségéről

A magyar és nemzetközi összehasonlításra is lehetőséget adó, több országra kiterjedő kompetenciamérések eredményei szerint a fiúk kisebb-nagyobb mértékben minden országban hátrányban vannak a lányokkal szemben a szövegértés tekintetében. A hátrány a vizsgálati eredmények szerint az életkorral együtt nő (F. Lassú Zsuzsa 2010).

Hazai és nemzetközi kutatások egyaránt arról számolnak be, hogy a fiúk átlagosan kevesebb időt töltenek olvasással, alacsonyabb olvasási motivációval rendelkeznek, kevésbé értékelik az olvasást, önmagukat kevésbé jó olvasónak tartják, mint a lányok; az olvasás inkább „lányos” időtöltésnek számít. (Szinger–Szabó 2019)

Magyarországon az 1980-as évektől kezdték megismerni a funkcionális analfabetizmus létező problémáját. „Az okokat legtöbbször a szociokulturális háttérben, a motiválatlanságban, az intellektuális igénytelenségben, az alacsony iskolázottságban és a rosszul funkcionáló oktatási rendszerben látják, de többen hivatkoznak az elektronikus médiák térhódítására, valamint a megváltozott társadalmak életmódjára, elvárásaira is.” (Adamikné 2006)

A fiúk és lányok teljesítménye közötti különbség lehetséges okai

A szakirodalmat tanulmányozva a különbség okaira három területet különítettem el:

1. biológiai,
2. szocializációs (családi és társadalmi környezet),
3. az oktatásból eredő. (Szinger–Szabó 2019)

Miért is fontos mindhárom terület vizsgálata a szakirodalomban felvetett különbségek ismeretében? A nevelés-oktatás folyamatában a fiúk és lányok egy közösségben, egy tantervi anyaggal, egyidőben találkoznak. Ha ismerjük az indítékokat, az okokat, akkor hamarabb megtaláljuk a megoldásokra a

választ. A talált különbségek olyan területeket határozhatnak meg az olvasóvá nevelés folyamatában, amelyek nagyobb odafigyelést igényelnek a két nem motivációja, a módszerek variációja vagy a szülői háttér kezelése területén.

Biológiai okok

Neurolingvisztikai kutatásokból tudjuk, hogy a bal agyfélteke felelős a nyomtatott szövegek megértéséért, a jobb pedig a képi információ feldolgozásáért. A nyomtatott szövegek a bal hemiszférához szólnak, míg például tévénézéskor a jobb hemiszféra aktivizálódik hangsúlyosabban (Szinger-Szabó 2019). A fiziológiai-neurológiai magyarázatok közé tartozik a sokat vitatott corpus callosum szerepe, amely az agy bal és jobb féltekéjét köti össze, s a lány újszülötteknél fejlettebb, mint a fiúknál. (Szinger-Szabó 2019)

A kutatások szerint a lányok agyában a fiúkénál kiterjedtebb területeken történik a szenzoros ingerek feldolgozása, korábban, és nagyobb mértékben fejlődnek azok az agyi területek, amelyek a nyelv értésével és produkciójával vannak összefüggésben (F. Lassú Zsuzsa 2010).

Az olvasás területén a nemek közötti különbség biológiai megközelítése azokat a veleszületett vagy az érés következtében a hormonális változásokkal párhuzamosan kialakuló tényezőket hangsúlyozza, amelyek a kognitív képességeket befolyásolják (F. Lassú Zsuzsa 2010).

Gósy Mária szerint a lányok általában korábban kezdenek el beszélni, mint a fiúk, gyorsabb a nyelvi fejlődésük, a fiúknál viszont gyakoribb a nyelvi és beszédbeli zavarok megjelenése. A beszédprodukción és beszédmegértést érintő pszicholingvisztikai kísérletek is azt igazolták, hogy a lányok többségének anyanyelvi szintje az egyes életkorokban általában magasabb, mint a fiúké, a lányoknál tehát jobbak a verbális készségek, az olvasási készség kialakulása (Gósy 2005).

Ha elfogadjuk, hogy a lányok nyelvi előnyökkel rendelkeznek, akkor ennek következménye lehet olvasási fölényük, sőt viselkedésbeli, érdeklődésbeli különbségek is magyarázhatók neurológiai alapon.

A férfiaknál a jobb agyfélteke működése a meghatározóbb, míg a nőknél a bal. Ezen feltételezések magyarázzák azt, hogy a fiúk érdeklődése az agyi különbségek miatt elsősorban a vizuális ingerek felé fordul, így a vizuális média és a számítógép jobban leköti őket, mint például az olvasás. A lányok érdeklődése nem ennyire képi, tehát szívesebben vesznek könyvet a kezükbe. Ez a különbség általában az iskolában is megmarad, amikor a gyerekek az írás és olvasás alapképességét sajátítják el (Kegyesné 2001).

Az olvasás fejlődését akadályozhatják egyéni hiányosságok is. Biológiai lehet: látászavar, gyenge hallás, gyenge a finommotorika használata. Fontos az orvosi vizsgálat az iskolába kerülés előtt és közben is, az iskolai logopédussal való konzultáció, ill. a beszédjavító gyakorlatok alkalmazása. Lényeges a fokozatosság elvének betartása a tanulás folyamatában, hiszen csak az elsajátított készségekre lehet építeni.

Szocializációs okok

Régi tradíciók alakultak ki a családoknál a fiú-lány közötti különbségek, elvárások terén a nevelésben. A szülők másképpen viszonyulnak a fiú-lány gyermekekhez, amelyekben vannak természetükből adódó jogos megkülönböztetések, de vannak a tanulást hátráltató családi szokások.

- fiúk-lányok nemükre jellemző a szerepstandard-ek kialakulása (F. Joó 2012).

- „...másképp öltöztetik őket, más játékszereket adnak nekik, más tevékenységeket, viselkedést erősítenek meg, a nevelésben más módszereket alkalmaznak. [...] A fiúktól a szülők nagyobb függetlenséget várnak el, a lányoknak többször segítenek, elnézőbbek velük szemben, a fiúkat többször büntetik” (F. Joó).

- a célok közötti különbségek (Matalin 2020)
- a választott könyvek tartalmi különbsége (Matalin 2020)

A lányok általában előbb kezdenek el beszélni, mint a fiúk. (Matalin Dóra 2020) Mivel az agytevékenységük előbbre jár, mint a fiúké, a nyelvi kifejezőképességük is gyorsabban fejlődik. Gyorsabban szaporodik a szókincsük, fejlődik a memóriájuk. A fiúk később kezdenek el beszélni, nem a csacsogó

nyelvi kommunikáció jellemző rájuk, inkább a csendesebb, hallgatólagos magatartás. (F. Lassú 2010) Ugyanakkor viszont érdeklődőbbek a tárgyi dolgok iránt, a tárgyak minél előbbi megismerésében, ami a kíváncsiságuk miatt néha a rossz magatartásba is viszi őket. Mindezek kezelése a szülői intelligencián múlik, hogy milyen attitűdök maradnak és fejlődnek a gyermekben az iskolaérettségig.

Kegyessné Szekeres Erika A fiúk és a lányok eltérő olvasási szokásairól című tanulmányában azt a problémát veti fel, hogy a család és az oktatás az olvasási szokások kialakításában tudatosan veszi figyelembe a gyermek nemét, s az olvasóvá nevelés folyamatát összekapcsolja az olvasás nemekre jellemző kvantitatív és kvalitatív mutatóival.

- Kvalitatív mutatók:
 - a lányok többsége szeret olvasni,
 - a pedagógus pálya elnőiesedett,
 - a lányok főként empirikus módon is bizonyítottan látszik,
 - egy-egy tanulmányi évben több könyvet olvasnak a lányok
 - a lányok osztályzatai írásból és olvasásból átlagosan jobb eredményt mutatnak,
 - a lányok gyakrabban járnak könyvtárba,
 - a gyermekek a szocializáció során ezt a magatartást teszik magukévá.
- Kvalitatív jellemzők:- a két nem közötti olvasási szokásokat illetően megmutatókozó különbségek a gyermekkorban alakulnak ki, s ez a differenciálódás elsősorban a témaválasztásra vonatkozik.
 - ma már nem ugyanazok a témák népszerűek (Kegyessné 2001).

Ugyanakkor a nem csak egyik tényező, amely befolyásolja a teljesítményt. (F. Joó 2012).

„A biológiai és szocializációs szempontokat egyaránt érinti, hogy az olvasási nehézségekkel küzdő fiataloknál a kutatások egy része szoros összefüggést talált az olvasási és szövegértési képesség hiányosságai, valamint a *magatartási nehézségek* között. Az 5-7 éves korú gyermekekkel végzett longitudinális vizsgálat eredményei szerint a magatartási és olvasási nehézségek

olyan nagymértékben együtt járnak, hogy bármelyiket is célozzuk meg fejlesztési szándékkal, azzal a másikra is hatunk”. (F. Lassú 2010)

A család szerepe

Nagyon fontos a kisgyermekkorban szerzett tapasztalatok élménye a további fejlődésükhöz. A tapasztalat az, hogy a fiúk kevesebb érzelmi töltést kapnak, a szülők kevesebbet beszélnek velük saját érzéseikről, hiányzik a beleélés a fiúk neveléséből (F. Lassú 2010). Ez befolyásolja a beszédük, a szókincsük fejlődését is, amely kihat később az iskolás korban, a tanulás során a szövegértés, a szóban elmagyarázás, elbeszélés kommunikációban.

A szocializációban fontos szerepe van a fiúk nevelésében az apa mintájának (F. Joó 2012). Az olvasóvá nevelés területén elsősorban annak a következetes cselekedetnek, hogy látja a gyermek az édesapját olvasni, hogy leül vele már kétéves korában is a könyvekből képeket nézni, magyarázni, véleményt kérni, később mesét olvasni. Fontos, hogy az a hagyomány erősödjön gyermekében, hogy az olvasás öröm, az olvasás jó időtöltés. Amit olvastunk, arról beszélgetni is tudunk. Fontos természetesen az anya szerepe is, de például az általam készített kérdőívek alapján a fiúknál gyakran jelentkezik az a megállapítás, hogy az apa nem olvas, nem szeret olvasni. Az anya és apa mellett fontos a testvérek és nagyszülők szerepe. Meghatározó, hogy milyen példa van előttük, olvasnak-e otthon (Szinger–Szabó 2019).

Szinger Veronika és Szabó Ildikó a kutatásaik alapján azt is megállapítják, hogy a vizsgálatban részt vett tanulóknál a lányok 7,5%-a édesanyja, a fiúk 21%-a édesapja nélkül nevelkedik. Feltesszük a kérdést: ők vajon kitől kapnak mintát? Azt is hozzáteszik, hogy ez a helyzet egyre gyakoribb (Szinger–Szabó 2019).

A szerepek a modern típusú családokban persze nem feltétlenül a tradíció szerint alakulnak, „az elmúlt időszakban az apák esetében egyre markánsabban került előtérbe a gyermekeknek való mesélésre, illetve a velük való játékokra fordított idő, ami a konkrét tevékenységek esetében a nemi szerepek jelentős átrendeződését eredményezte.” (Harcza 2014).

A fiúk előtt, akik kevesebb szépirodalmi művet olvasnak, egyrészt nincs családi minta, másrészt kerülnek az olyan jellegű karaktereket, akihez hiányos az empátikus töltődésük. (F. Lassú 2010)

Az olvasóvá válásban nagy szerepe van a szülők iskolai végzettségének. (Eduline 2019) A tanulók hátrányos helyzetének megállapításakor ez az egyik ismérv ahhoz, hogy a tanulót milyen státuszba helyezze az iskola a további fejlesztés érdekében.

„Vizsgálatok támasztják alá, hogy a gyermekek olvasási kedve, érdeklődése, szokásai, illetve az olvasással kapcsolatos attitűdök elsősorban a családban, a szülői házban látott minták alapján alakulnak ki. [...] az olvasási kedv összefüggésben áll a szülők, elsősorban az édesanya iskolai végzettségével, illetve foglalkozásával.” (Szinger–Szabó 2019)

A Tóth Máté vezetésével készült, országos reprezentatív olvasásszociológiai felmérés szerint (Tóth 2017) az anya végzettségének szerepe sokkal meghatározóbb az olvasóvá válásban, mint az apáé, de mindkét szülő vonatkozásában egyértelmű tendenciákról tanúskodnak az eredmények. Az anyának nemcsak a foglalkozása, hanem az iskolai végzettsége is erősebben meghatározza például a kisgyerekeknek szóló meseolvasást, mint az apáé. Az anya iskolai végzettsége ebben a tekintetben fontosabb húzóerő, mint az apáé.

A biológiai megközelítés hívei szerint a fiúk kevésbé alkalmasak a csendes elmélyülést és empátikus ráhangolódást igénylő szépirodalmi szövegek olvasására (F. Lassú 2010). Ezt a nézetet osztva sok szülő eleve nem vesz annyi könyvet a fiának, mint a lányának. Erre utalnak Ábrahám Mónika (Ábrahám 2006) azon eredményei, amelyek a fiúk és lányok saját könyvtárának nagyságára vonatkoznak. A vizsgálat eredményei alapján a 12–14 éves fiúk nagyobb részének (55%) egyáltalán nincs, vagy 50-nél kevesebb könyve van, míg ez az arány éppen fordítva jellemző a lányokra, akik 60,5%-ának van 50-nél több könyve (Ábrahám 2006). Az ő mintájukat követve az ilyen családokban felnövő fiúk nagy valószínűséggel szintén könyvkerülőkké válnak. Az olvasás ezekben a társadalmi csoportokban nem számít férfias tevékenységnek (F. Lassú 2010).

Az országos eredményeket negatív irányban befolyásolják a hátrányos helyzetű településeken élő fiúgyermekek olvasási készsége, szövegértési képessége, amelynek háttérében a szülők alacsonyabb iskolai végzettsége dominál (Tóth 2017).

Kérésemre Balogh Teréz fejlesztőpedagógus-logopédus leírta az igali általános iskolában végzett pedagógiai munkája során szerzett tapasztalatait a fiúk olvasási nehézségeinek okairól. (2. számú melléklet)

„Saját feltevéseim az okokat illetően, hogy miért olvasnak rosszabbul, nehezebben a fiúk:

Az ovis adatokból az látszik, hogy a fiúk beszédfejlődése sérülékenyebb, különböző okok miatt. Az egyik ok, amit én most látok, tapasztalok, hogy 0-3 éves korban a gyerekek nem kapják meg otthon azt a szükséges »tudást, törődést, odafigyelést«, ami a megfelelő beszédállapot kialakulását segítené. Itt az esti mesére, mondókázásra, közös éneklésre, minőségi együtt töltött időre gondolok. Nincs este mesélés, az élmények megbeszélése. A közös programok a plázázásból, Tescozásból állnak. Természetesen vannak kivételek.

A másik ok az iskolai követelmények. Sok gyermek, köztük sok fiú eleve hátránnyal indul, mert nem alakultak ki megfelelő szinten az iskolai megfeleléshez szükséges készségek, képességek. Egyre több beszédhibás gyerek ül az 1. osztályban. Ő hogy fogja a megfelelő hangot rögzíteni az adott betűhöz, ha kimondani sem tudja? Hogyan fogja leírni, ha keveri a hangokat? Hogyan ért meg alapszavakat, ha azok hiányoznak a szókincséből? És a sor folytatható. A hiányosságok hógolyó-effektusként egyre dagadnak, az iskolai sikertelenség kudarcot okoz, ami miatt nem szeret iskolába járni, nem szeret tanulni. Otthoni gyakorlás pedig nincs. És itt újra elérkeztünk a szülőhöz.” (2. számú melléklet)

[Az oktatás területén jelentkező különbségek okai](#)

Egyesek szerint a fiúk előnyben részesítik a mozgalmasabb, változatosabb, nagyobb társaságot (bandát) igénylő elfoglaltságokat. Kevésbé szeretik a

magányos tevékenységeket, például az olvasást, pedig ezzel fejleszthető a nézőpontátvétel képessége. Másrészt a kutatások szoros összefüggést mutatnak a szépirodalom olvasása és az olvasási képesség, szövegértés képessége között (F. Lassú 2010).

A PISA-vizsgálatok tanulságai

Az olvasási kedv és olvasási teljesítmény vonatkozásában jelentkező negatív kutatási eredmények világjelenségnek számítanak. Számos kutatási eredmény igazolja, hogy az olvasás iránti attitűd elkezdett romlani és folyamatosan romlik, különösen a 10-14 éves korosztályban. „A PISA és PIRLS nemzetközi mérések, illetve a hazai kompetenciamérések ráirányítják a figyelmet a konzisztensen létező jelentős fiú-lány teljesítménykülönbségekre is. A jelenség általános abban a tekintetben is, hogy a PISA mind a négy mérési ciklusában minden résztvevő ország esetében a lányok olvasási teljesítménye túlszárnyalta a fiúkéét.” (F. Joó 2012) Az eredmények további kutatásokat indikálnak: az öröklött és a tanult viselkedés, környezet, család, sztereotípiák milyen mértékben befolyásolják a nemek közötti különbségeket.

Ha szeretnénk röviden összefoglalni a PISA-eredmények nemi vonatkozásait, akkor általánosságban az alábbi mondható el: a fiúk és a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű tanulók kevésbé elkötelezettek az olvasás iránt, mint a lányok és a társadalmi-gazdasági szempontból előnyösebb helyzetben lévő tanulók.

Ami viszont témánk szempontjából talán a legfontosabb üzenet: A PISA minden résztvevő országában minél inkább élvezik a tanulók az olvasást, és minél inkább elköteleződnek a kedvtelésből történő olvasás iránt – akár hagyományos, akár online olvasásról van szó –, annál jobb az olvasásban való jártasságuk. „Az egyéni szint változásra legfogékonyabb faktora a tanuló elmélyülése az olvasási teljesítményekben.” (Szinger–Szabó 2019)

Ezért amikor a fiúk szeretnek olvasni, változatos dolgokat olvasnak, és alkalmazzák a szövegértési stratégiákat, akkor a teljesítménynek magasabb szintjét érhetik el az olvasásban, mint a lányok (Eurydice 2011). Vagyis akik

saját kedvtelésükre is olvasnak, szignifikánsan jobban teljesítenek a PISA-teszteken minden résztvevő országban.

Ugyanakkor Szabó Ildikó és Szinger Veronika hivatkozik Willian Brozo 2019-ben megjelent tanulmányára, kutatási eredményére: „tudjuk, hogy szoros összefüggés van a fiúk olvasással kapcsolatos attitűdje és szövegértési teljesítménye között. A fiúk olvasással kapcsolatos érzései erőteljesen befolyásolják azt is, hogy milyen gyakran olvasnak. Azoknak a fiúknak, akiknek az olvasásról negatív a véleményük, negatív a motivációjuk mind az iskolában, mind a szabadidőben a szórakozási célú olvasással kapcsolatban; az olvasás elutasítása, sajnos, más készségek fejlődését is hátráltatja” (Szinger–Szabó 2019). Ezeket az ok-okozati összefüggéseket az oktatásban résztvevőknek figyelembe kell venni, akár a módszereket, akár az olvasás tartalmát vesszük górcső alá.

A lányok és fiúk közötti különbség az életkorral csak nő, amit a PIRLS-és PISA-vizsgálatok eredményei is alátámasztanak. Az olvasás területén a nemek közötti különbség biológiai megközelítése azokat a veleszületett vagy az érés következtében a hormonális változásokkal párhuzamosan kialakuló tényezőket hangsúlyozza, amelyek a kognitív képességeket befolyásolják.

„A csökkenő általános olvasási hajlandóság mellett a fiúk még kevesebb örömet lelnek az olvasásban, mint a lányok. Nemcsak kevésbé szeretnek olvasni, de olvasási teljesítményük is elmarad a másik nemétől. Amióta a PISA-mérés elkezdődött 2000- ben a 15 éves korosztály körében, minden, a mérésben részt vevő országban konzisztens szignifikáns különbség figyelhető meg a két nem olvasási teljesítményében a lányok javára. A különbség a leggyengébben teljesítő tanulók körében a legnagyobb. Sok fiú nem rendelkezik az olvasás alapvető képességével, miközben csak kevés lány van, aki nem tud olvasni, vagy nem érti, hogy mit olvas.” (F. Joó 2018)

Bármelyik vizsgálatot nézzük, a szociokulturális és gazdasági háttér, az egyéni eltérések erősen befolyásolják az eredményeket, és komoly feladatot adnak az olvasáspedagógiának (Szinger–Szabó 2019).

A biológiai, szociális eltéréseket figyelembe véve a lányok fejlődése megelőzi a fiúkét, különösen a serdülőkorban. Az iskolai tantárgyakkal kapcsolo-

latos attitűdökben ilyen különbség nem jelenik meg. „Azok a tanulók – gyakran fiúk –, akik az olvasástanulás elején különböző okok miatt lemaradnak társaiktól, csekély eséllyel tudnak a későbbiekben felzárkózni. Mivel az olvasás nem jelent örömet számukra, alulmotiváltak lesznek...” (F. Joó 2018)

A szakirodalmat tanulmányozva, sajnós a fiúk hátránya, lemaradásuk a lányok mellett legtöbb kutatási kimutatásban jól látható adatok. De az is olvasható valamennyi tanulmányban, hogy nem az egyéni sajátosságok, biológiai okok a befolyásoló tényezők elsősorban. Az olvasóvá nevelés folyamatában legnagyobb szerepe a pedagógusnak van. Felelős az olvasás megtanításában, az olvasás megszerettetésében, a családokkal szoros, segítő kapcsolattartásban. Fontos a kutatások eredményeinek megismerése, hogy milyen okok húzódnak meg a lemaradások mögött a fiúk olvasóvá nevelésében. A szakirodalomban olvasható a motiváció, és az olvasóvá nevelés folyamatában fontos attitűdök jelentősége, mert az olvasás olyan érzelmi többletet nyújt, amely más tanulási tevékenységgel szemben, segíti a különböző szerepekbe beleélést, a személyiségfejlődést.

A pedagógus szerepe a fiúk olvasóvá nevelésében

A jutalom szerepe a motivációban

F. Joó Anikó szerint „a magas motiváció és a pozitív attitűd együtt jár a jobb olvasási teljesítménnyel és rendszeresebb olvasással.” (F. Joó 2018). A motiváció minden cselekvésre, viselkedésre kiható aktivitás. Az olvasóvá nevelés folyamatában minden életkorban fontos a motiváció tudatos, célszerű alkalmazása, hatékonysága. A motivációt alkalmazhatjuk úgy, mint extrinzik, (külső) vagy intrinzik (belső) szerepben. A cél eléréséhez külső összetevő játszik szerepet. Az extrinzik, külső motiváció sokféle lehet (anyagi erőforrás, jutalomkártya, pénz, szeretet, megbecsülés). A tanuló önállóságát, viselkedését a jutalomtól vagy büntetéstől való függőség irányítja, ezért a pedagógus vagy szülő felelőssége, hogy milyen feladatra, tevékenységre milyen jutalmat ad. Ha a gyermek a jutalmazással fontosnak tartja a végzett feladatot, annak függvényében cselekszik majd (Bálint 2020). Tanítási gyakorlatom során tapasztaltam, hogy a motivációban a belső, az intrinzik motiváció elérése a fontosabb, amely a cselekvéssel, a tanulással járó örömet jelenti tanítványunk számára. Ez lehet egy hang megtanítása, vagy egy szótag összeolvasásának az élménye is. Fontosabb cél, hogy élvezze a feladat elvégzését. Sokszor elég egy kis biztatás, apró jutalom, hogy szívesen vállalja a feladatot. A folyamatban fontos az önállóság biztosítása, az igényesség, a gondolkodásmód kialakítása a tanítványainkban, és a céltudatosság, a mi érték életkorhoz igazított megfogalmazása. A pedagógusnak kell ráérezni arra, hogy melyik feladat, milyen motivációt igényel, melyik lesz eredményesebb.

Gombos Péter szerint: „Ha jól indítunk, az akár a könyv elolvasásáig tartó lendületet adhat a gyerekeknek.” (Gombos 2020). Ehhez a belső motiváció kialakításához kell a pedagógusnak jól felkészültnek lenni. Mindezekhez ismerni kell a fiúk általános olvasási hajlandóságát, érdeklődési területüket, és az egyéni képességeiket is. A pedagógus legyen tele ötletekkel, amely a

könyvolvasás élményét sugározza a gyermekek felé. Ha ezt sikerül elérni, akkor az élmény maga a jutalom.

Az olvasási attitűd az olvasóvá nevelés szolgálatában

F. Joó Anikó állást foglal az al kapcsolatban, hogy az olvasóvá neveléshez kötődő kutatásokból hiányzik az olvasási attitűd nemek közti különbségeinek felmérési skálája.

A korábbi kutatások mellőzték az olvasási attitűdnek mint a tanulók olvasóvá válásában fontos szerepet játszó tényezőnek mérését. Nem mérik az attitűd minden aspektusát, az összes okot, amely befolyásolja és megmutatja az olvasási készség eredményességét (F. Joó 2018). Az olvasóvá nevelés szempontjából fontos információt kapunk az olvasási attitűdre ható területek vizsgálatával. E területek:

- a tanulói környezet,
- milyen családban él,
- biológiai érettsége,
- az olvasás célja (kötelező olvasmány, kedvtelésből),
- hogyan szokott olvasni (némán, hangosan),
- az olvasásra szánt idő,
- szeret-e olvasni.

„Az olvasási motiváció és a pozitív olvasási attitűd összefügg a jobb olvasási teljesítménnyel és a nagyobb olvasási gyakorisággal” (F. Joó 2018)

A tanulóknál végzett felmérések eredményei igazolják, milyen különbség van, ahol az apa is, az anya is olvas, ill. vásárolnak könyveket. A külső megbélyegzések is hatással vannak a belső motivációra, az olvasási attitűd kialakulására. Ilyen megkülönböztetés, ha elhangzik akár iskolában, családban, hogy a fiúk gyengébb olvasók, mint a lányok. Nagyobb baj, ha ezzel a szemlélettel is élünk az oktatás folyamatában. ugyanígy rossz hatással van a családon belül kialakult rossz vélemény. Például: Az olvasás nőknek való.

Az olvasási attitűd hat az olvasási szándéokra, amellyel az olvasó ismereteket szerez, gondolatokat ébreszt, és mindezek kialakítanak egy speciális, az olvasási tevékenységnek köszönhető belső lelkiállapotot. Ha a tanár a

felfedezésre, olyan olvasásra készíti a tanulókat, ami szélesíti a tanulók horizontját, a pozitív attitűd kialakulásához járul hozzá (F. Joó 2018).

Mathewson véleménye, hogy a kutatások során a külső ösztönzőket is figyelembe kell venni, azaz, hogy hol végezzük a felmérést. (Iskolában, könyvtárban) Az attitűd három komponensét rögzíti:

- értékelő meggyőződés,
- uralkodó érzelmek,
- cselekvőkészség.

F. Joó Anikó egy 2013-ban végzett pilotmérésre hivatkozva a következőket írja a nemek közti olvasási teljesítménykülönbségek és az olvasási attitűd összefüggéseinek feltárására. Ezeket Mathewson olvasási modelljének dimenzióiból állították össze. A kérdések témái:

- a diákok családja és demográfiai sajátosságai (családtagok, otthoni környezet, használati tárgyak ellátottsága),
- a családtagok és a diák olvasási szokásai (Mit olvastak interneten, újságban, tankönyvben, magazinban – és más forrásokat megjelölve),
- az olvasási attitűdök (hangulatjeleket használva; a fő kérdés: Hogyan érzed magad?)

Az eredmény szerint a lányok és fiúk olvasási attitűdje nem tér el szignifikánsan egymástól. Némi különbség azonban érezhető a lányok javára: az olvasási szituációkban a lányok jobban érzik magukat (kötelező olvasmány, olvasás a nyári szünetben, olvasás játék helyett, hangos olvasás az osztály előtt.) (F. Joó 2013). A szakirodalmat tanulmányozva megfogalmazható, hogy az olvasóvá nevelés fontos része a meggyőző, motiváló attitűd kialakítása, amely a pedagógus elsődleges feladata.

Lehetőségek a fiúk olvasóvá nevelésében

Szabó Ildikó és Szinger Veronika a fiúk olvasási motivációja kapcsán emlékeztet arra a szomorú olvasásszociológiai megállapításra, hogy a 6-10 éves „korosztállyal foglalkozó tanítók az értelmiségi réteg legalacsonyabb szintjén

állnak olvasási kultúra területén. Ebből következően az olvasás iránti igénytelenségük áthagyományozódik tanítványaikra, s rajtuk keresztül a felnővekvő generációra” (Szabó- Szinger 2019).

A megállapítás remélhetőleg már nem releváns...

A felelősség nagy. Ma csak azok a pedagógusok tudnak helytállni, akik képesek az önfejlesztésre, megújulásra, követni tudják a mai kor kihívásait. Az ismeretszerzéshez, a tudás megszerzéséhez fontos az olvasóvá nevelés segítése. A tanár személye pótolhatatlan.

Ezért fontosak a pedagógusra vonatkozó ismérvek:

- sokoldalú módszertani felkészültséggel rendelkezik,
- művelődésre innovatív, empátiával gazdag személyiség:
 - A fiúk olvasóvá nevelésében ismerje a szakirodalomban feltárt okokat és azok megoldására javasolt, elfogadott módszertani lehetőségeket.
 - Ismerje a biológiai adottságok és a szocializáció miatt kialakult hátrányok kompenzálásának útjait.
 - Előnybe részesítse a fiúk agyi tevékenységéhez alkalmazkodó, szemléltető tananyagválasztást. (Adamikné 2006)

Az olvasási és szövegértési képesség alakulása érdekében a felsorolt okok, különbségek kompenzálására segíthet különböző stratégiák kidolgozása és követése a fiúk szövegértési hátrányának leküzdésében. (Figyelembe kell venni az egyéni képességeket, ha szükséges differenciált fejlesztéssel, ha szükséges a család bevonásával. A család nélkül nem teljes az olvasóvá nevelés, ezért nagyon fontos az iskola jó kapcsolata a szülőkkel.)

1. Az olvasástanítás helyes módjának megválasztása. A kutatások szerint az angolszász országokban széles körben elterjedt globális (multi focus) olvasástanítás módszere nem megfelelő a fiúk számára, mivel olyan agyi működést követel tőlük, amelyben nem elég jók. A hagyományos szintetizáló fonetikus (először a hangokat tanító, majd abból építkező) módszerekhez való visszatérés nagy mértékű fejlődést eredményezhet, elsősorban a fiúk körében. (F. Lassú 2010).

2. A férfimodellek elérhetővé tétele az olvasási környezetben: családi szerepek rendezése, az iskolában több férfi pedagógus alkalmazása. (F. Lassú 2010).

3. Az olvasmányok megválasztása – a nemileg elkülönülő érdeklődés figyelembevételével. A fiúkat és a lányokat igen korán különböző területek érdeklik és ez abban is megmutatkozik, ahogyan olvasmányaikat megválasztják. A fiúk sokkal szívesebben olvasnak olyan szövegeket, amelyekben valaminek a működése van leírva, legyen gép vagy az ember.

4. Az olvasási attitűd, az érzelmek rendszerének kialakítása: érzelmekkel és kíváncsisággal kísért cselekvő olvasás a gyermek aktivizálására.

5. A fiúk agyi tevékenységéhez alkalmazkodó szemléltetés, tananyagválasztás.

6. A biológiai adottságok és a szocializáció miatt kialakult hátrányok kompenzálása. A szülők már jóval az iskolakezdés előtt fejleszthetik gyermekeikben mindazokat a készségeket, amelyek a sikeres olvasástanuláshoz szükségesek. Ilyenek a hangok és betűk megfeleltetésének játékos felfedeztetése, amely azért nagyon fontos, mert a fiúk a lányoknál kevésbé képesek a hangot betűvé alakítani, tekintve, hogy az a két agyfélteke közötti összehangolt működést igényli. Az olvasóság azonban nem csak az olvasáshoz szükséges készségek működtetéséből áll. A születéstől együtt játszott ritmikus játékok, a mondókázás, képeskönyvnézegetés, meseolvasás mind elősegítik a gyermek könyvek iránti szeretetének kialakulását.

7. A kognitív tevékenységek fejlesztése az olvasási nehézségek leküzdésére. (gyermekut.hu 2020) A kognitív, megismerő funkciók kihatnak a tanulási képességekre. Az olvasástanítás kezdeti stádiumában - az aprólékos módszertani lépéseknél- különösen fontos a közvetlen érzékelés, észlelés, figyelem kiegyensúlyozott alkalmazása. Mindhárom alkalmas arra, hogy a fiúk akár biológiai adottságait, akár szocializációjukból adódó lemaradásukat óráról órára kompenzálni tudjuk. Már az első pillanattól kezdve fontos tervező-ill. stratégiai feladat a kapott első osztály képességeinek megismerése. (Óvodával kapcsolat, ismerkedő tábor, szülővel kapcsolat, közös játék, beszélgetések.) A tanító személyisége, felkészültsége a kulcs az iskolá-

ban szerzett tudás, olvasási készség megszerzéséhez, az olvasás megszerettetéséhez. A közvetett kognitív képességek (emlékezés, képzelet, gondolkodás) fejlesztése a tananyag, elsősorban az olvasás megszerettetése érdekében alkalmazható.

Az iskola, a pedagógusok, illetve az oktatás valamennyi szereplőjének feladata az, hogy a fiúkban felkeltse és fenntartsa az olvasás iránti kedvet valamennyi iskolai szinten. A fiúk olvasás iránti motivációjának felkeltésekor két tényezőt együttesen érdemes figyelembe venni: egyrészt az egyéni érdeklődés, szükségletek, vágyak, törekvések megismerése minden olvasó esetében – legyen szó akár fiúról, akár lányról – fontos ahhoz, hogy olyan olvasnivalót kínáljunk számára, amely felkelti az olvasás iránti kedvét, másrészt a fiúk nemi identitásából fakadó társadalmi elvárások megértése is szükséges az olvasmányok kiválasztásakor.

Az olvasóvá nevelést segítő, iskolán kívüli tényezők

A szülői háttér

Az olvasási nehézségek oka a szakirodalom alapján a szülői háttér is, de előny lehetne, ha őket is ugyanannyira be lehetne vonni az olvasóvá nevelés kérdéskörébe. Gombos Péter szerint az apáknak óriási szerepe lenne gyermekük olvasóvá nevelésében, mert egy fiúgyermeknél a nagy példa, az az apától ered (Gombos 2014). Ha azt látná a gyermek, hogy az apuka maga is olvasó, akkor nagy valószínűséggel a gyermek is azzá válna, mert tudjuk, hogy sajnos a fiúk rettenetesen alacsony százaléka, aki olvas.

De honnan is kezdjük?

Amikor a gyermek az anyaméhben van, akkor is fogékony lehet már a külvilágra, hisz mindent érez. Az első, amihez hozzászokik, az édesanya hangja, beszéde. Amikor viszont a gyermek megszületik, majd felcseperedik, de még nem tud olvasni, akkor a felolvasás a legelső módszer a könyvek megszerettetésére. Ezt bármikor lehet alkalmazni, és sohase késő a bevezetése, még akkor sem, amikor a gyermek már tud olvasni, hiszen akkor az még nagyobb élmény lehet számára, ha a szülővel együtt olvas, és ezáltal sokkal szorosabb kapcsolatot is ki tud alakítani vele, erősebb lesz a családi kohézió.

Ha azt tapasztalja, hogy az anyuka vagy az apuka rendszeres olvasó, akkor elég nagy az esély arra, hogy ő is az lesz (Gombos 2014).

Azok a gyerekek, akik olyan környezetben nőttek fel, ahol a felsorolt pozitív hatások hiányoznak az olvasóvá nevelés érdekében (a könyvhasználat teljesen „tabu” és könyvet nem is látott életében, a szülők sem szívesen olvasnak), azoknak az iskolai közösségekbe való bekerülése nehezebb lesz.

Az európai országokban nagyon sok kutatás szól arról, hogy a szülő mit tehet, hogy gyermeke minél eredményesebben tudjon haladni a tanulmányai során, illetve, hogy milyen lehetőségei vannak az iskola, és a család írási és olvasási készség fejlesztésének támogatására. (Gombos Péter és Péterfi Rita 2019) Megfigyelhető a kutatások során, hogy a gyermeket minél

könnyebb legyen olvasóvá nevelni a szülővel együtt, részt vehetnek olvasásfejlesztő képzéseken (Brooks 2010). Európa számtalan országában egyre inkább megtesznek mindent annak érdekében, hogy különböző könyvtárlátogatási kampányok keretében a szülővel együtt a gyermek olvasási képessége is fejlődjön (Németország, Finnország, Dánia stb.). (Sámuelné Ábrahám Mónika 2011)

A szülők már jóval az iskolakezdés előtt fejleszthetik gyermekeikben mindazokat a készségeket, amelyek a sikeres olvasástanuláshoz szükségesek. Ilyenek a hangok és betűk megfeleltetésének játékos felfedeztetése, amely azért nagyon fontos, mert a fiúk a lányoknál kevésbé képesek a hangot betűvé alakítani, tekintve, hogy az a két agyfélteke közötti összehangolt működést igényli. Az olvasóság azonban nem csak az olvasáshoz szükséges készségek működtetéséből áll. A születéstől együtt játszott ritmikus játékok, a mondókázás, képeskönyv-nézegetés, meseolvasás, mind elősegítik a gyermek könyvek iránti szeretetének kialakulását.

A könyvtár szerepe

A genetikai különbség mellett a kulturális kódok legalább annyira fontosak. Az olvasóvá nevelés szempontjából a születési, nembeli különbség biológiai ténye csak egy kis része a további tapasztalatszerzésnek akár családi, akár iskolai, vagy társadalmi hatásról beszélünk. A nevelésben fontos szerep jut az olvasás megszerettetésének, amelynek elsődleges színtere a család, majd az iskola és a közművelődés, a könyvtár.

Gombos Péter felhívja a figyelmet a NAT 2012-es és 2018-as koncepciójára. „Egyrészt az irodalmat művészetként határozza meg, nagyon helyesen. Másrészt egyik esetben sem találunk utalást arra, hogy irodalomtörténeti és -elméleti tényeket kellene tanítani... Helyette élményteremtés, élményszerzés és a szövegértés fejlesztése, valamint az értelmezés képességének kialakítása lenne a jó cél.” (Gombos 2019)

Ebben nyújt segítséget a könyvtár, a könyvtáros, csak merjük megkérdezni őket: „...rég tapasztalat az, hogy a bibliotékák dolgozói – érthető okokból – tájékozottabbak a friss ifjúsági irodalom terén, jobb rálátásuk van arra, hogy mit olvasnak szívesen a fiatalok...” (Gombos 2019)

„A jó könyv hetekig, de akár évtizedekig is dolgozik az olvasójában, gyakran meg is változtatja a gondolkodását, érzelmeit.” (Matalin 2020)

A Gutenberg- és a Neumann-galaxis „harcában” úgy tűnik, egyre inkább a gutenbergi világ áll vesztesre (bár hosszú távon az prognosztizálható, hogy egymás mellett, egymást kölcsönösen kiegészítve fognak létezni). (F. Joó 2018)

Az iskola, de már az óvoda feladata is, hogy megmutassa a lehetőségeket a könyv, az olvasási források megismerésére. Fontos a fokozatosság a bevezetésre, az élményszerzés öröme. Ezért nagyon fontos a tanár és könyvtáros összehangolt tervező munkája, a folyamat kezelése. „Minél előbb megtanulja a gyermek a könyvtárhasználat szabályait, annál előbb alakul ki benne az önálló ismeretszerzés utáni vágy” (F. Joó 2018)

A tudásalapú társadalom színtere a könyvtár. A könyvtárak tevékenységében is egyfajta paradigmaváltás zajlik le. Ennek megvalósításához azonban alapvetően meg kell változniuk az információszerzési és -használati módszereknek is. A könyvtáraknak egyik legfontosabb szerepe a társadalmi egyenlőség szolgálata”. (F. Joó 2018)

A naprakész információk mellett a korosztályokhoz való igazodás, a nemek közti különbségek érdeklődési területek forrásainak megmutatása, segítése az olvasóvá nevelésben fontos szerepet kap. Az iskola együttműködése, közös foglalkozások a könyvtárhasználatban, író-olvasó találkozók, játékos vetélkedők, mesemondó verseny, mind egy-egy motiváció az olvasás megszerettetéséhez. Mindehhez hozzátartozik a külső környezet, a tárgyi adottságok. A csend, nyugalom, a világos termek, a jól elrendezett könyvespolcok, a tájékoztató táblák.

A könyvtár nemcsak az információk tárhelye. Művelődést segítő, izlésformáló feladatköre is van.

A modern technika hatása

„Manapság divatos magyarázat a digitális kultúra hatása, s ebben van igazság.”, írja Gombos Péter. Tóth Máté felmérésére hivatkozva igazolva látszik, hogy akik folyamatosan online vannak, azok közel kétharmada sohasem olvas könyvet (Gombos 2020). A pedagógus és szülő felelőssége is, hogy korosztályhoz való tananyaggal, átgondolt kötelező olvasmányokkal kibillentjük a gyermeket ebből a lázas állapotból.

A modern technika (idesorolható az okostelefon és a tv) óriási mértékben negatív hatással van a gyerekek, elsősorban a fiúk olvasásóvá nevelésére. Kevesebb idő jut a tanulmányokra, a szabadidős tevékenységekre, és rettentően károsítják a gyermek lelki és fizikai egészségét.

A kutatások alapján igazolt, hogy azok a tanulók, akik ritkán töltik az idejüket a számítógép vagy a tv előtt, az ő tanulmányi eredményeik sokkal jobbak, a fantáziájuk is szélesebb. (Bocsák-Benkő-Hölgyesi 1995)

Rendkívül nagy a verseny egyrészt a digitális eszközök globális piacán, másrészt a tanulók többsége között, hogy az elektronikai eszközök legújabb, legtöbbet tudó, „legmenőbb” megjelenésű modelljeivel rendelkezzenek. Ezt akár a folyamatosan fejlődő modellekkel és „dizájnnal” való lépéstartás vágyának, akár az állandóan változó szeszélytől való függőségnek tekinthetjük. A mi szempontunkból az számít, hogy a szépirodalom digitalizálása maga is lépést tart az új trendekkel; kifejlesztettek formátumokat a különböző operációs rendszerekre, és elérhetők a piacon a különböző fájlok konvertálására alkalmas ingyenes szoftverek. Ezért egy e-book letöltése az Amazonról, a Gutenberg Könyvtárból vagy a MEK-ből (Magyar Elektronikus Könyvtár) felkeltheti az érdeklődést a szöveg iránt még akkor is, ha a későbbi olvasási szándék ezen a ponton egy leplezett, kézügyességet igénylő technikai feladatnak tűnik. Összegezve: azok a tevékenységek, amelyek a tanulók technikai érdeklődésén és az IKT-eszközök használatán alapulnak, sokkal többet jelentenek az egyszerű csevegésnél, böngészésnél vagy a közösségi oldalak látogatásánál, mivel közelebb hozzák az irodalmi szövegeket a tanulókhöz (F. Joó 2018).

Az olvasóvá nevelés nehézségeinek kutatására készített kérdőívek elemzése

Szakedolgozatom elkészítésekor megismert kutatási terület az olvasóvá nevelés folyamatáról, a fiúk olvasási nehézségeinek okai, folyamatos kérdéseket vetettek fel bennem. Érdekelt, hogy a két hónapos gyakorlati időmet eltöltött iskolában, a Lorántffy Zsuzsanna Református Iskolában kiadott kérdőívekre milyen válaszokat, milyen eredményeket kapok. Igazolódik-e a kutatásokban megtapasztalt vélemény? Tapasztalható-e a témában a fiúk elmaradása a lányok mellett? Milyen súllyal van jelen az iskolai oktatás, a családi háttér az olvasóvá nevelésben?

A kérdőíveket az első és második osztályban a szülőknek osztottam ki. Arra voltam kíváncsi, hogy milyen a családi háttér a gyermekek olvasóvá nevelésében. Szoktak-e mesélni, segítik-e gyermeküket a könyv kiválasztásában? Mi a tapasztalatuk gyermekük olvasási kedvével kapcsolatban? Milyen nehézségeket talál gyermeke olvasástanulásában?

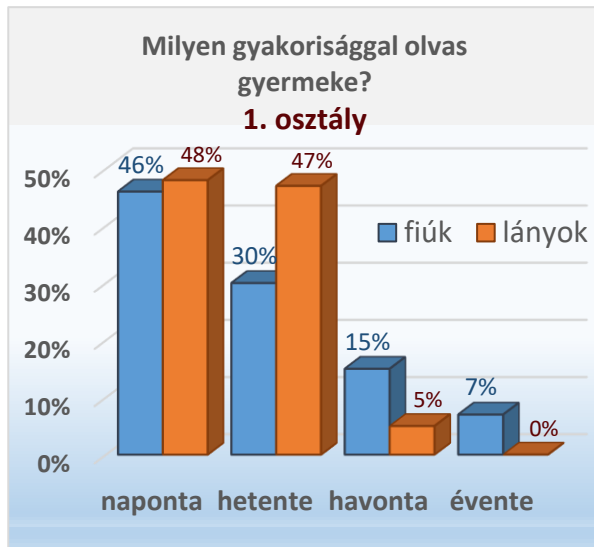
A szakirodalomból is kitűnik, hogy milyen fontos az olvasóvá nevelés szempontjából a családon belüli olvasási szokások kialakítása: kiskortól kezdve a képeskönyvekből mesélés, az esti meseolvasás, a könyvvásárlási, könyvtárba járási szokások. A szülői minta nagyon nagy jelentőséggel bír az olvasóvá válás folyamatában.

Az első, második osztályban a szülői kérdőívre adott válaszok alapján pozitív eredmények olvashatók. A szülők 100% és 98%-ban olvasnak mesét, vagy más történeteket gyermekeiknek. (1.osztály: 12 fiú és 9 lány, 2. osztály: 13 fiú és 13 lány)

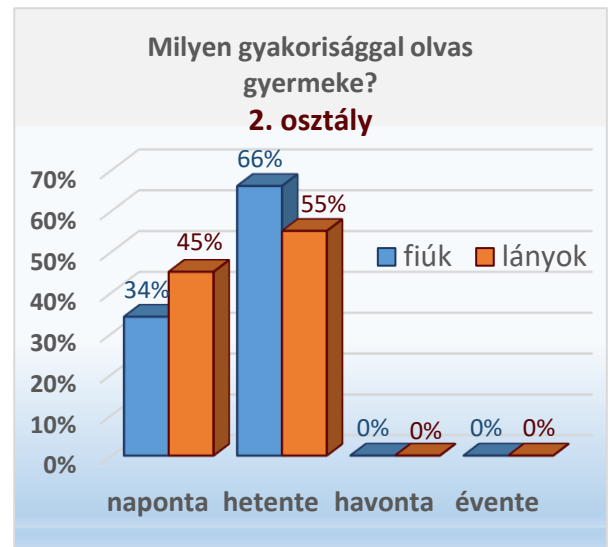
A szülők megfogalmazása szerint gyermekeik szeretik az iskolai olvasmányokat: a lányoknál és fiúknál is, 90%-os a mutató. Ugyanakkor a könyvolvasásra, más könyvek kézbevitelére biztatni kell gyermekeiket szintén 90%-ban.

Az olvasóvá nevelés szempontjából nem megnyugtató, hogy az első osztályos fiúknál és lányoknál is kevesen olvasnak naponta. (1.ábra, 2. ábra) Fiúk 46, lányok 48%-a olvas csak naponta. Második osztályosoknak már csak 34, ill. 45%-a. Hasonló a %-os arány a harmadik osztályban az első, második osztály olvasási szokásaihoz. (3.ábra) A negyedik osztályban egyértelműen csökken az olvasási kedv. A naponta olvasás helyett a havonta olvasás a jellemző. (4. ábra)

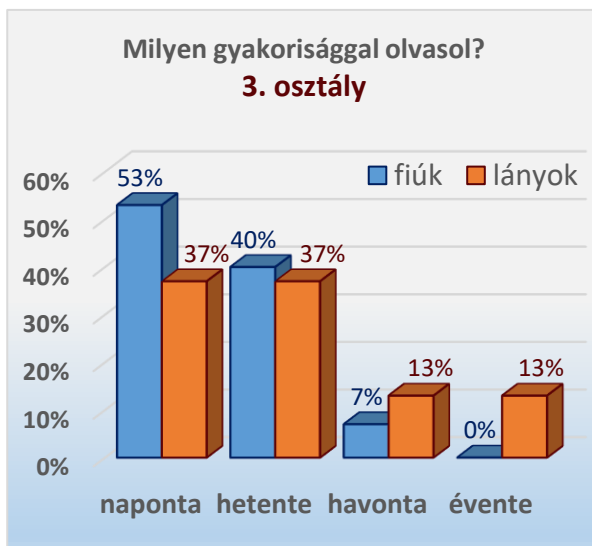
1. ábra

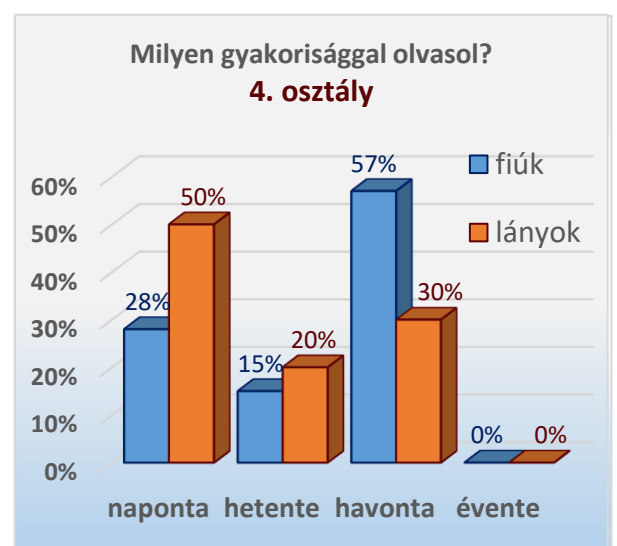
2. ábra

3. ábra

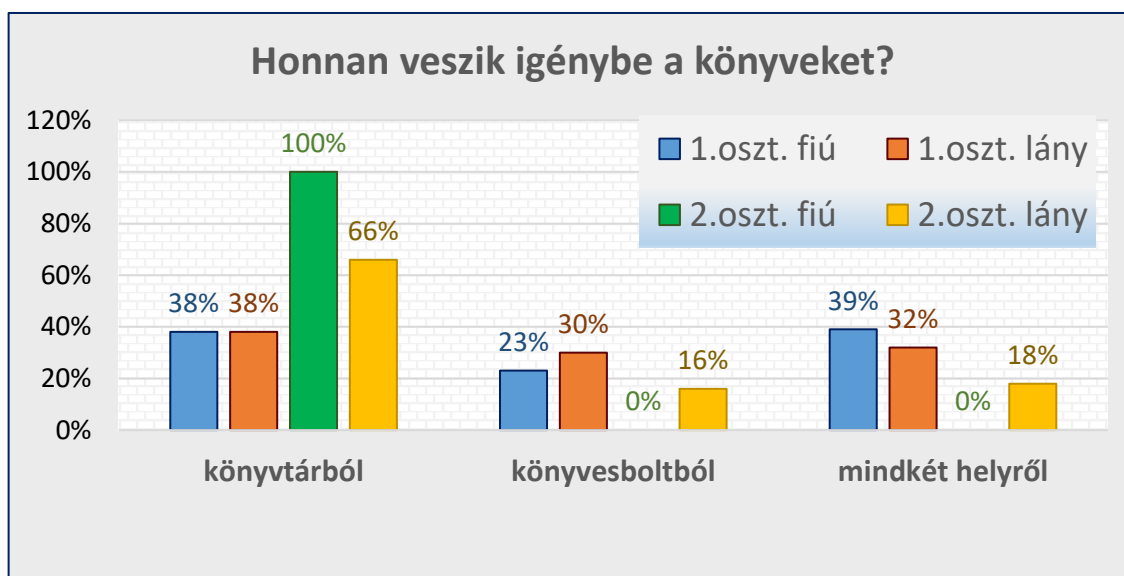
4. ábra

Változó adatokat mutat a könyvek beszerzésének forrása. (5. ábra)

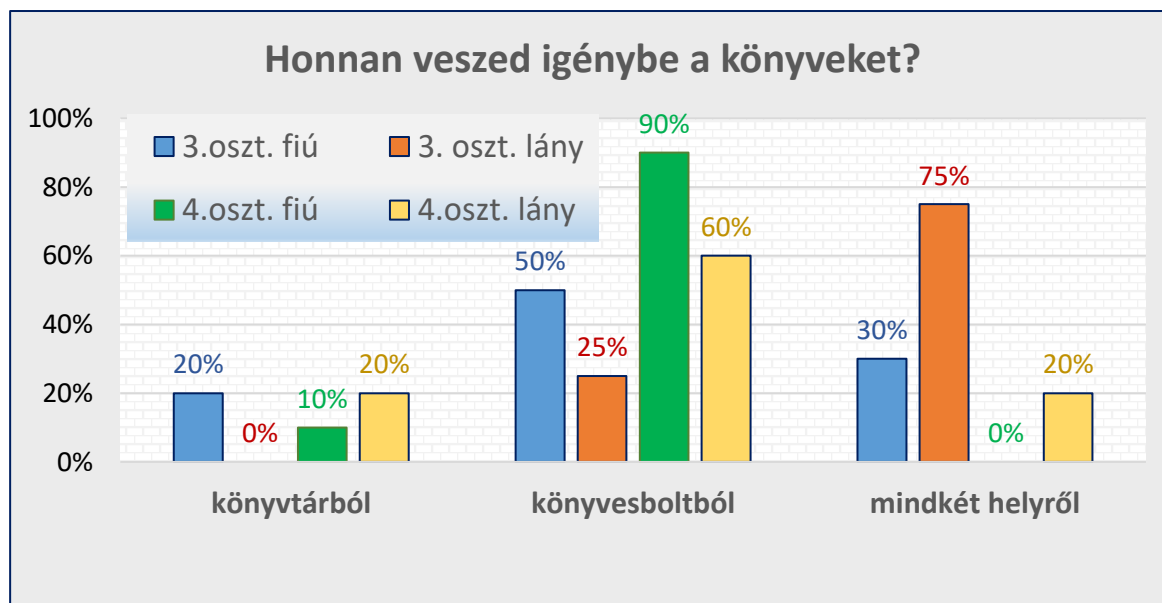
Míg az első osztályos fiúk és lányok hasonló százalékban, 38%-ban hozzák ki a könyvtárból a könyveket, a második évfolyamon a fiúk járnak nagyobb százalékban (100%) könyvtárba.

5.ábra

A harmadik és negyedik osztályban már megoszlik a könyvszerzési források aránya. A könyvesboltból vásárlás jelenik meg nagyobb százalékban, elsősorban a negyedik osztályos fiúknál. Ez pozitív jel, de a könyvtárhasználat nagyon alacsony szinten van náluk. (6. ábra) A könyvtárhasználat megszoktatása éppen az alsóbb osztályoknál lenne a legfontosabb.

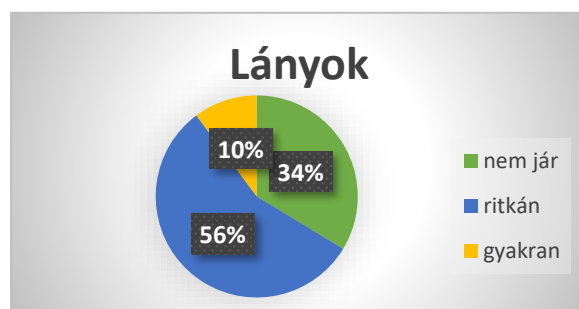
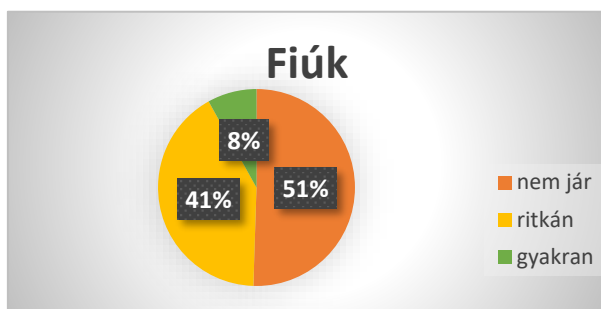
6.ábra

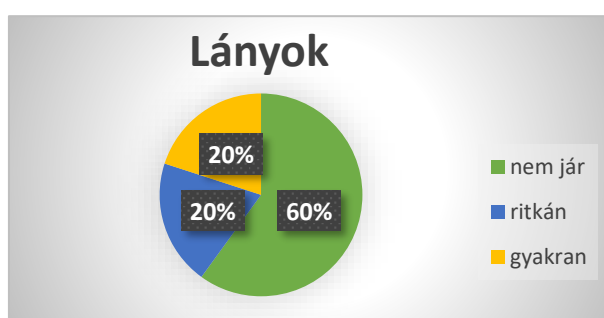
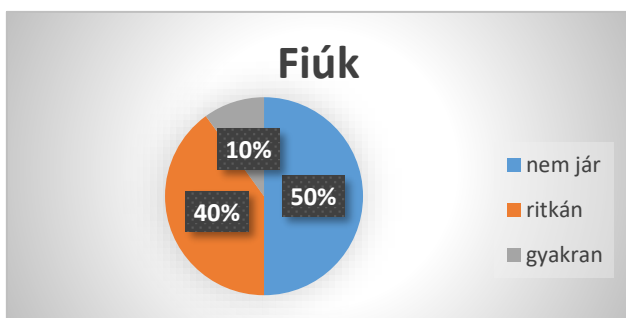
Az olvasás megszerettetése mindenképpen kicsi kortól kezdődik, és sokféle alkalom, lehetőség nyílik arra, hogy az iskola, a család ebbe tudatosan részt vegyen. Az egyik lehetőség a könyvtárhasználat, a könyvtárba járás megszoktatása. A könyvek beszerzésének forrását leírták a szülők a kérdőívben. Már ott is látszik, hogy a könyvtárból beszerzett könyvek nem érik el az 50%-ot sem. Kivétel a 2. osztályban a fiúk. A következő kérdésben a könyvtárbajárási gyakoriságára voltam kíváncsi. (7. ábra) Mindkét osztálynál sajnos a nem jár és a ritkán jár a domináns százalék. Gombos Péter szerkesztésében összeállított Kié az olvasás? -Tanulmányok az olvasóvá nevelésről c. kötetben nagyon sok javaslatot, ötletet, olvashatunk ahhoz, hogy eredményesebben dolgozhassanak az olvasóvá nevelés terén a pedagógusok, és az ő segítségükkel a szülők.

7. ábra

1.osztály

2. osztály

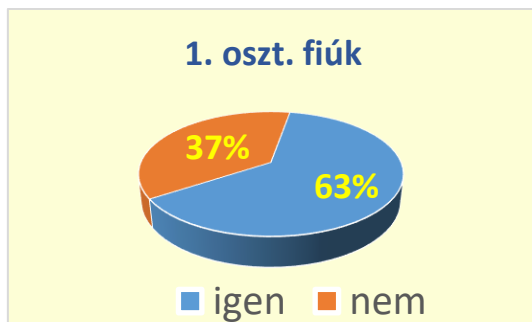
Az új generációk új információszerzése az internet, a digitális média. Az olvasási szokások, az internetezés mennyisége, az olvasási aktivitás, és olvasói ízlés is megváltozott. Az olvasóvá nevelés kutatásának területeit szükséges kiterjeszteni az elektronikus tartalmak használatára is. Még nagyobb a

felelőssége a szülőknek, hogy milyen mintát mutatnak az internet-használatban. Az alsóbb évfolyamoknál elsősorban a szülőktől függ, hogy milyen műsorokat néznek meg gyermekeik, mennyit ül a számítógép előtt, mire és mennyit használja az internetet, segíti-e a szülő a gyermekét az internet-használatban.

A kérdőívben mindegyik alsó évfolyamos osztály internet-használatára is kitértem.

Szokott-e gyermeke az interneten olvasgatni?/Szoktál-e az interneten olvasni? A fiúk (8. ábra), a lányok (9. ábra) válaszai alapján egyértelműen látszik, hogy a lányok nagyobb százalékban használják az internetet. A fiúknál meglepő az első és harmadik osztály magas százalék aránya az igenekre. A további kutatás témája lehet, hogy mennyit használják naponta és milyen tartalmat olvasnak. Az iskola és a család közös feladata az értékes tartalmak lehetőségeinek megmutatása, ellenőrzése, segítése.

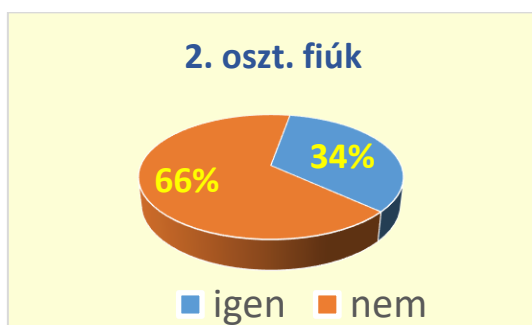
8. ábra

9. ábra

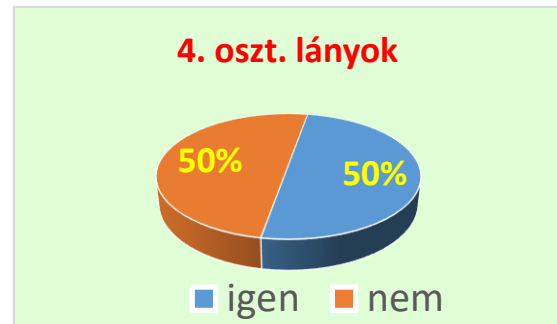
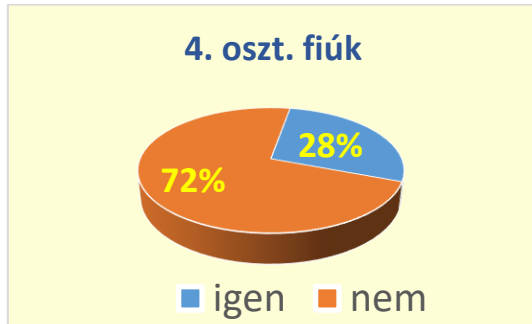
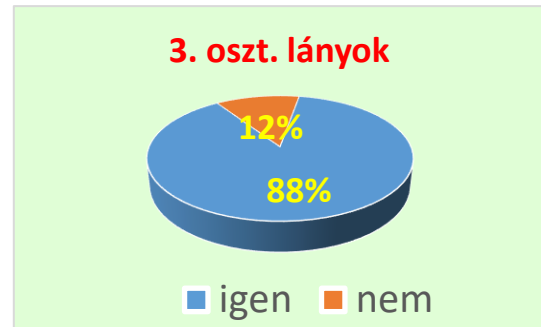
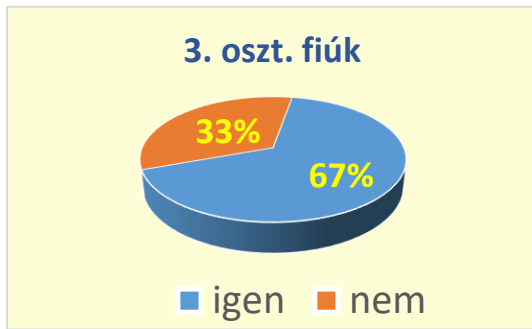

2. oszt. fiúk

2. oszt. lányok

Mivel szakdolgozatom alaptémája a fiúk olvasóvá válásának nehézségei, az 1–2. osztályban a szülők véleményére voltam kíváncsi, hogy mit tapasztaltak gyermekük olvasóvá nevelésének folyamatában.

A fiúk szülei-1 kivétellel- mindannyian arról nyilatkoztak, hogy nehézségekkel küszködnek gyermekük olvasásával kapcsolatban. A legtöbben arról számoltak be, hogy nehéz rávenni őket, hogy olvassanak. Nagyon nagy mértékű a motiváció hiánya. Némelyek gyermeke figyelemzavaros, nem tud az adott tartalomra koncentráltan figyelni. Egy-két szülő a fáradtságra hivatkozott: az iskolai leterheltség után nincs már energia az olvasásra, inkább más kikapcsolódást választ magának a gyermek. Akadt, aki szerint a dyslexia az oka, hogy keveset olvas a fia: keveri/felcseréli a betűket, ezért sok esetben nem tudja értelmezni a tartalmakat, így nem leli örömét az olvasásban.

Egy szülő írta azt, hogy gyermeke szívesen olvas, önállóan tanult meg olvasni.

A lányos szülők legtöbbször az olvasási bizonytalanságot jelölték nehézségként. Gyakori a betűtévesztés, a szótagolás, keverik az ékezeteket. Ha ismeretlen, régies szavakat tartalmaz a szöveg, azonnal elmegy a kedve a folytatástól.

Két szülő írta gyermekéről, hogy náluk nem kényszer az olvasás. Minden nap 10-15 percet olvas a leányuk.

A nehézségek ellenére mégis több pozitív véleményt soroltak fel a szülők, hogy milyen élmények, vagy lehetőségek segítik családon belül gyermeküket az olvasás megkedveléséhez.

A fiús családok nagy részénél jól bevett szokás a közös esti olvasás. Kedvelik a vicces jeleneteket, folytatásos, rövid történeteket, a sok képet tartalmazó könyveket. Másik családoknál az idősebb testvér, aki pl. kalandregényeket olvasott, volt nagyon motiváló, ill. a feliratok, plakátok olvasási élményei. Több szülő vitte bábszínházba gyermekét.

A lányos családoknál a közös mesélés a leggyakoribb, ill. a könyvtárba-járás. Szorgalmasan előfizetnek a Tappancs és egyéb más újságokra az iskolában, ez is segítheti a kedvtelésből való olvasást. Egy-két szülő arról mesélt, hogy eljuttassák az olvasmányt. Ez különösen nagy élményt ad a gyermeknek.

A 3–4. osztályosok önállóan töltötték ki a kérdőíveket. A felsőbb osztályoknál elsősorban arra voltam kíváncsi, milyen témájú könyveket szeretnek olvasni. Kértem, nevezzék meg konkrétan, mit olvasnak.

A tanulók leírása szerint azokat a könyveket szeretik olvasni, amelyek izgalmasak, viccesek, hősről, szuperhősről szólnak és izgalmasnak találják a képregényeket is.

A 3. osztályos fiúknál az Egy ropi naplója, Rumini, A sirály a király, Állati hősök, Szimat naplója, Pókember, ezek a slágerkönyvek.

A lányok a következő könyveket nevezték meg: Egy ropi naplója, Varázslatos állatbirodalom, Varázslatos kiscica, Mágikus állatok iskolája, Pöttyös Panna.

A lányok hasonlóképpen írtak: izgalmas legyen, állatokról szóljon, doktorkos témájú legyen.

A 4. osztályos fiúk kedvencei: Rumini, Pál utcai fiúk, Geronimó Stilton.

A lányoknál A kis csillagfarkas, Misi mókus kalandjai, Négyszögletű ke-rekerdő, Kis boszorkány, Az elveszett kiscica, Az üveglány a kedvelt olvasmányok.

A könyvek címéből látható, milyen témájú könyveket kedvelnek a tanulók: ifjúsági könyveket, krimi, állatos, vicces történeteket. A 4. osztálynál feltűnően látszik a különbség a fiúk és lányok között a könyvek felsorolásában és az olvasott könyvek számában: a lányok sokkal több könyvet olvasnak. A számok mögött lényegesnek tartom megjegyezni, hogy 3. osztályban a fiúk fele nem írt be könyvcímet.

A kérdőívekre adott válaszok összefoglalása

A kérdőívekre adott válaszok alapján az olvasóvá nevelés területén hasonló a vélemény az országos kutatási eredményekhez. Az mindenképpen érződik, hogy szükség van a szülői háttérre a mindennapok rendszeres olvasás gyakorlásához. Az is tapasztalható, hogy változik a gyerekek érdeklődési köre az olvasnivalók kiválasztásában a lányok és a fiúk vonatkozásában.

Az 1-2. osztály kérdőíveinek válaszaiban nem érezni nagy különbséget a lányok és fiúk olvasóvá nevelésében, tehát a leírt válaszok alapján nincs nagy eltérés. A hiányosságok (nehézségek) és pozitívumok is hasonló százalékban jelennek meg.

A felsőbb osztályba lépve azonban már jelentkezik változás. Elsősorban az olvasás gyakorisága csökken a fiúknál. A lányoknál viszont magas az internethasználat.

Mindenképpen jó eredmény a szülők segítsége az olvasóvá nevelésben, mert magas százalékban jelezték, hogy valamennyi évfolyamnál olvasnak gyermekeiknek.

Az általam megismert szakirodalomhoz viszonyítva a kérdőívet kitöltött iskola tanulóinál is tapasztalható az olvasási kedv hanyatlása, de nem olyan magas százalékban. Ez valószínű az iskolai környezet és a szülők igényességének következménye.

Összegzés

Minden tanulás alkalmával az olvasás a legfontosabb képesség, minden más ismeretszerzés alapja. Az olvasás nem elsősorban hangok, betűk megismerése. Sokkal inkább képesség megszerzése a leírt információk, az olvasott ismeret hasznosítására és nem utolsósorban szórakozási lehetőség. „Megtanulni megismerni – a hivatalos oktatás a múltban szinte kizárólag ezt tűzte célul. Márpedig az ismeretek meghatározott körének megszerzésénél fontosabb annak elsajátítása, hogy az egyén a tudásnak, mint eszköznek a segítségével megtanulja megérteni, örömmel felfedezni az őt körülvevő világot, ki tudja bontakoztatni szakmai és más emberi képességeit, tudjon kommunikálni és méltó módon élni.” (Új Pedagógiai Szemle 1997)

Szakedolgozatomhoz azokat a tanulmányokat, kutatóelemzéseket néztem át, amelyek a fiúk olvasóvá nevelésével foglalkoztak. Fontos volt hipotézisemhez megvizsgálni, hogy milyen okok hangsúlyosak a fiúk olvasási eredményeinek negatív megfogalmazásaiban. A szakirodalomban a fiúk és lányok közötti biológiai okok mellett az oktatás és a családi háttér hatása került kutatási területté.

Hipotézisem az volt, hogy a fiúkra vonatkozó hátrányokért elsősorban nem biológiai, egyéni képességekből eredő különbségek a felelősek, hanem az oktatás, a családi háttér, a különböző szocializációs tradíciók.

Világosan látszik, hogy sokkal bonyolultabb feladat az iskolai környezetben és a családban megoldásra váró, szocializálódásból adódó, és a digitalizált információs-kommunikációs technika világából származó hátrányok kompenzálása.

A szakirodalomban megismertem azokat az okokat, amelyek a fiúkra jellemző megállapítások. Az olvasási kedvben hanyatlás mutatkozik.

A kutatási eredmények igazolták hipotézisemet. Valamennyi kutatási eredmény megállapítja, hogy területenként változóak az eredmények. Az ol-

vasóvá nevelés eredményessége függ az oktatás színvonalától, az adott iskolába járó tanulók szociális helyzetétől, függ a szülők iskolai végzettségétől, a fiúkról állított megkülönböztetés tradícióitól.

Van rá megoldás, vannak jó példák, jó gyakorlatok. Szakdolgozatomban a *Mit tehetünk?* című részben leírtam a szakirodalomból összegyűjtött fontos tennivalókat. A kutatások segítettek abban, hogy megismerjem azokat a lehetőségeket, amelyek a fiúk olvasóvá nevelésében pedagógusi pályámon felhasználható útmutatások lesznek.

Az iskolának, a pedagógusoknak, a szülőknek feladata, felelőssége, hogy tanítványaink/gyermekünk könyvszerető, olvasni vágyó fiatalokká, felnőttekké váljanak. Felgyorsult életvitelünkben, információs társadalmunkban az iskolának feladata, hogy olyan alapképességeket tanítson, fejlesszen, amelyben a tanulóink biztonságosan eligazodnak, és megtalálják, alkalmazni tudják az ismereteket. Ehhez a képességhez a legfontosabb pedagógiai feladat az olvasóvá nevelés.

Felhasznált irodalom

- Adamikné Jászó Anna (2006): Az olvasás múltja és jelene. Budapest: Trezor Kiadó
- Bálint Éva (é. n.): A jutalom szerepe a motiváció kialakításában, fenntartásában. [2023. 04. 25.] <URL: <https://www.elet-jatek.hu/cikkek/Motivacio.pdf>
- Bocsák Veronika – Benkő Zsuzsanna – Hölgyesi Györgyi (1995): Olvass nekem! Kalauz szülőknek, óvónőknek, tanítóknak a gyermekkönyvek útvesztőjében. Budapest: Trezor Kiadó
- Eduline – Oktatási Hivatal (2019): Tényleg jobban szeretnek olvasni a lányok, mint a fiúk? [2023. 04. 20.]<URL: https://eduline.hu/kozoztatas/20191010_olvasasi_szokasok
- F. Lassú Zsuzsa (2010): Az irodalom visszavág – a fiúk olvasási és szövegértési nehézségeinek néhány lehetséges olvasata. Kaposvár: [2023.03.10.]<URL:https://www.researchgate.net/publication/261225431_Az_irodalom_visszavag_-_a_fiuk_olvasasi_es_szovegertesi_nehezsegeinek_nehany_lehetseges_olvasata
- F. Joó Anikó (2012): Olvasási attitűd: fiú-lány különbségek. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Felnőttképzési Központ [2023. 03.10.]< URL: https://epa.oszk.hu/00000/00011/00169/pdf/EPA00011_Iskolakultura_2012-10_043-057.pdf
- F. Joó Anikó (2018): Kiskamaszok olvasási attitűdjének nemek közötti különbségei – a szülői olvasói magatartás, mint lehetséges magyarázó tényező. Anyanyelv-pedagógia Szakfolyóirat magyar nyelven tanító pedagóguskoknak, XI. évfolyam 2018/2. Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyartanári Tagozat [2023.04.10.] <URL:https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/img/kep-tar/2018_1/Anyp_XI_2018_2_3.pdf

- F. Joó Anikó (2013): A perzuazív kommunikáció mint olvasási attitűd nemek közti különbségeinek magyarázó tényezője. DRHE Felnőttképzési Központ, [2023. 03.08.] <URL: <https://www.irisro.org/pedagogia2013januar/0306FJooAniko.pdf>
- Gombos Péter (2014): Kié az olvasás? Tanulmányok az olvasóvá nevelésről. Budapest: Magyar Olvasástársaság
- Gombos Péter – Péterfi Rita (2019): Együtt az olvasóvá nevelésért! Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
- Gósy Mária (2005): Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó
- Gyermekut.hu: Figyelem, emlékezet, gondolkodás,- a kognitív funkciók zavara. (2020) [2023. 03.08.]<URL: <https://csalad.hu/projektek/figyelem-emlekezet-gondolkodas-a-kognitiv-funkciok-zavara>
- Harcsa István (2014): Családi kohézió, A szülők és a gyermekek társas együttléte a mindennapok világában. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal [2023.03.11.] <URL: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok5.pdf>
- Kegyesné Szekeres Erika (2001): A fiúk és lányok eltérő olvasási szokásairól. Iskolakultúra 2001/5. [2023. 02.14.] <URL: http://real.mtak.hu/61075/1/EPA00011_iskolakultura_2001_05_031-037.pdf
- Kovács Krisztina (2008): Ábécés- és olvasókönyvek elemzése a Magyar Pedagógiai Szemle tükrében. Neveléstörténet 5.évfolyam 1–2. szám 104–106. p
- Majzik Lászlóné (1997): Oktatás–rejtett kincs. Delors-jelentés a XXI. Századi oktatásról. Új Pedagógiai Szemle, 47. évfolyam 11. sz., pp. 3–17. Budapest: Osiris Kiadó
- Matalin Dóra (2020): A férfiak fele sosem olvas könyvet, a nők tartják életben a regényeket. [2023. 04. 20.] < URL: <https://www.noklapja.hu/aktualis/2020/11/11/olvasasi-szokasok-magyar-kutatasok-noi-ferfi-olvasok-konyvpiac/>

- Sas Eszter (2018): Önbeteljesítő jóslat az iskola falain belül: miért jobb a fiúk matekból? [2023.04.21.] <URL: <https://mindsetpszichologia.hu/onbeteljesito-joslat-az-iskola-falain-belul-miert-jobbak-a-fiuk-matekbol>
- Sámuelné Ábrahám Mónika: Olvasásra születni. Projekt a kisgyermek olvasóvá nevelése céljából. 2011/1 szám [2023.04.12.]<URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles>
- Szinger Veronika – Szabó Ildikó (2019): Nemek és igenek: A fiúk olvasási motivációja és teljesítménye a kutatási eredmények és jó gyakorlatok tükrében. II. évfolyam 2019/2. szám [2023.04.05.]<URL: http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/49234/Szinger_Veronika_A_fiuk_es_az_olvasas.pdf/924c4da0-3e67-4e20-a8e7-b03af6a6508a
- Szujó Flórián (2020): Hogyan javíthatóak a fiúk szövegértési készségei? [2023.04.22.]<URL:https://modernferfipolitikaert.blog.hu/2020/09/07/hogyan_javithatoak_a_fiuk_szovegertesi_keszsegei_598
- Tóth Máté (2017): A 3-17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei. Az én könyvtáram című projekt. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár [2023.04.25.] <URL: http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_-_3-17_evesek.pdf/

Mellékletek

1. számú melléklet

Tantervek Évszám	Tantárgyak	1.o.	2.o.	3.o.	4.o.
1925. 6 osztályos	Magyar nyelv Beszéd-és értelemgyakorlatok Olvasás és olvasmánytárgyalás Írás, Fogalmazás Helyesírás és nyelvi magyarázatok	10 óra	10	10	9
1941.	Beszéd és értelemgyakorlatok Olvasás Írás Fogalmazás Nyelvi ismeretek	10	10	10	11
1946.	Beszélgetés Olvasás Írás Fogalmazás Nyelvi ismeretek	10	11	13	14
1950. 1956.	Magyar nyelv és irodalom Beszélgetés Olvasás Írás Fogalmazás Nyelvtan és helyesírás	11 11	12 11	14 12	12 12
1962.	Magyar nyelv és irodalom Olvasás Írás Fogalmazás Nyelvtan és helyesírás	10	10	11	11

1978.	<p>Éves órakeretet szabott meg, amely heti 9 órát jelentett osztályonként</p> <p>1. osztály éves órakerete</p> <ul style="list-style-type: none"> - év eleji megfigyelés 9 óra - beszédművelés 18 óra - olvasás és írás tanítás 144 óra - írott nagy betűk és olvasás gyakorlására 126 óra <p>Összesen: 297 óra</p>	9	9	9	9
2000 NAT Kerettan- terv	<p>Éves óraszám évfolyamonként:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1.o.-296, 2.o.-296 - 3.o.-296 - 4.o.-259 <p>Heti 8-8-8-7 órát jelentett</p>	8	8	8	7
2003. Nemzeti Alaptanterv	<p>Műveltségterületek és ajánlásokra 32-42%</p> <p>Iskolánkként változó heti óraelosztás.</p>				

2.számú melléklet Miért tanulnak/tudnak nehezebben olvasni a fiúk?

Tanév	Intézmény	BTMN		SNI	
		fiú	lány	fiú	lány
2018/19	Iskola	27	28	13	4
19/20		24	21	15	7
20/21		20	12	16	6
21/22		19	10	18	6
22/23		17	9	22	9
19/20	Óvoda			6	0
20/21				4	1
21/22				4	1
22/23				7	0

Az adatok tájékoztató jellegűek, nem hivatalosak. Az óvodában csak SNI-s gyerekekkel foglalkozom, beszédindítást és hangjavítást végzek, logopédusként dolgozom ott. A BTMN-es gyerekeket másik szakember látja el.

Saját feltevéseim az okokat illetően, hogy miért olvasnak rosszabbul, nehezebben a fiúk:

- Az ovis adatokból az látszik, hogy a fiúk beszédfejlődése sérülékenyebb, különböző okok miatt. Az egyik ok, amit én most látok, tapasztalok, hogy 0-3 éves korban a gyerekek nem kapják meg otthon azt a szükséges „tudást, törődést, odafigyelést”, ami a megfelelő beszédállapot kialakulását segítené.

Itt az esti mesére, mondókázásra, közös éneklésre, minőségi együtt töltött időre gondolok. Nincsen este mesélés, az élmények megbeszélése. A közös programok a plázázásból, Tescozásból állnak. Természetesen vannak kivételek.

Korán kap telefont, tabletet,... a kezébe, ahol beszédileg csupán passzív befogadó.

Ha az utcán sétálunk, én szoktam figyelni a babakocsis, kisgyerekes szülőket. Babakocsiban a gyerek nem a szülő felé néz, tisztelem a kivételnek,

így nem tudnak beszélgetni. A szülő fülén ott csüng a telefon folyamatosan, ezért sem tud beszélgetni gyermekével.

Emellett probléma a megfelelő táplálkozás hiánya, és nem az összetételére gondolok, hanem hogy rágós ételeket nem esznek. Nem rágnak. Levágják a kenyérhéját, darabolják a gyümölcsöt, pépesítik az ennivalót. Rágóizomzat gyenge, ezért az artikulációs izomzat sem megfelelő, renyhe.

A cumizás (száraz cumi, játszó cumi) elhúzódása miatt, a gyerek a cumi mögül beszél, ha beszél, rosszul képzett hangokkal. De főleg csöndben van.

Az óvodákban egyre több a nembeszélő vagy alig beszélő, a nagyon szűk szókinccsel rendelkező gyerek. (Emellett a pelenkás gyerek is.) Több gyerek az óvodában találkozik darabos étellel először, ott tanítják meg rágni.

Én azt vallom, hogy ami 0-3 éves korban kimarad a gyermek megfelelő fejlettségi szintjéhez szükséges dolgokból, az óvoda igyekszik ezt megtanítani, de sokkal nehezebb, mert a fogékony időszak elmúlt.

Ha a színeket, ruhadarabok nevét, testrészeket, házi állatok nevét, tanítani kell, az nem ugyanaz, mint hogy a mindennapi teendőkkel magába szívja. (Pl. fürdésnél a testrészeket lehet megtanítani, öltözködésnél a ruhadarabok nevét, főzés közben a zöldségekkel lehet ismerkedni, játék közben a színekkel-piros kocka , zöld autó, stb) Az oviban, a fejlesztő foglalkozáson ezt tanítjuk, de az élmény nem ugyanaz. Finommotorikáról nem is szólva.

Az óvoda és a fejlesztő szakemberek versenyt futnak az idővel, hiszen a beiskolázást nem lehet halogatni a végtelenségig. Gyakran nem sikerül megnyerni ezt a versenyt.

A másik ok, az iskolai követelmények. Sok gyermek, köztük sok fiú eleve hátránnyal indul, mert nincsenek az iskolai megfeleléshez szükséges készségek, képességek megfelelő szinten náluk.

Egyre több beszédhibás gyerek ül az 1. osztályban. Ó, hogy fogja a megfelelő hangot rögzíteni az adott betűhöz, ha kimondani sem tudja? Hogyan fogja

leírni, ha keveri a hangokat. Hogyan ért meg alapszavakat, ha azok hiányoznak a szókincséből? És a sor folytatható. A hiányosságok hógolyó effektusként egyre dagadnak, az iskolai sikertelenség kudarcot okoz, ami miatt nem szeret iskolába járni, nem szeret tanulni. Otthoni gyakorlás pedig nincs. És itt újra elérkeztünk a szülőhöz.

A mai SNI-s, BTMN-es tanulóim jelentős része azért kapta meg ezt a minősítést, mert már 1. osztályban nem volt megfelelő a bevéődés. Nem tanulta meg a betűket, a számokat, az olvasási technikát nem gyakorolta be ... stb. Nem igazi okot nem lehet kimutatni (SNI definíciója szabadon megfogalmazva: átlagos, vagy átlag feletti IQ mellett, megfelelő gyakorlással, rászánt idővel, erre/ennyire képes), ezért áldiszlexiának hívják. E mögött a bevéés hiánya, a gyakorlás hiánya, a nem olvasás, nem tanulás áll. Nem képességbeli probléma. De a vizsgálati rendszer olyan, hogy ha a meghatározott hibaszámnál többet hibázik, lassabban, rossz olvasási technikával olvas, akkor diszlexiás minősítést kap. Pedig ő csak a körülmények miatt vált azzá. Illetve jelentős részük gyenge tanulási képességű is. Az ingerszegény környezet, nem megfelelő szülői hozzáállás, kulturális hátrányok ehhez még mind hozzáadódnak.

Egy harmadik ok, talán ez is közrejátszik. Szerintem, így tapasztalom, a lányok még mindig szorgalmasabbak, mint a fiúk. A gyakorláshoz, bevééshez pedig szorgalom is kell.

Balogh Teréz fejlesztő pedagógus, logopédus

3. számú melléklet

Kérdőív**Az olvasóvá nevelés folyamata****Karikázd be a számodra megfelelő választ!****I. Neme**

- fiú
- lány

II. Osztály

- 3.
- 4.

III. Édesanyád legmagasabb iskolai végzettsége?

- általános iskola
- szakközépiskola
- érettségi
- főiskola/egyetemi diploma
- nem tudom

IV. Édesapád legmagasabb iskolai végzettsége?

- általános iskola
- szakközépiskola
- érettségi
- főiskola/egyetem
- nem tudom

V. A szüleid olvastak-e fel neked kisebb korodban?

- igen
- nem

VI. Szeretsz-e olvasni?

- igen
- nem

VII. Milyen gyakorisággal olvasol?

- naponta
- hetente
- havonta
- évente

VIII. Mikor szoktál olvasni?

- délután
- este

IX. Milyen témájú könyveket szeretsz olvasni? Írd le a pontozott vonalra!

.....

X. Szoktál-e az interneten olvasni?

- igen
- nem

XI. Honnan veszed igénybe a könyveket?

- könyvtárból
- könyvesboltból
- mindkét helyről

XII. Ha viszont nem olvasol, akkor miért nem? Indokold meg a válaszodat!

.....

XIII. Sorolj fel könyveket, amiket szívesen olvastál! Ha esetleg ismered a könyv szerzőjét azt is írd le a pontozott vonalra, illetve indokold is meg, miért ezek a kedvenc könyveid!

.....

.....

4. sz. melléklet

Kérdőív szülőknek**Az olvasóvá nevelés folyamata****Kérem karikázza be a megfelelő választ a kérdésekre!****I. Melyik osztályba jár gyermeke?**

- első osztályos
- második osztályos

II. Neme

- fiú
- lány

III. Hány éves korában kezdett el beszélni gyermeke?

.....

IV. Szokott- e mesélni neki?

- igen
- nem

V. Honnan veszik igénybe a könyveket?

- könyvtárból
- könyvesboltból
- mindkét helyről

VI. Segítik- e gyermeküket a könyv kiválasztásában?

- igen, sokszor együtt választjuk ki a könyvet, amit szeretne olvasni
- nem, gyermekemre bízom, hogy mit szeretne olvasni

VII. Könyvtárba járás gyakorisága?

- nem jár
- ritkán
- gyakran

VIII. Szokott-e gyermeke az interneten olvasgatni?

- igen
- nem

IX. Milyen gyakorisággal olvas gyermeke?

- naponta
- hetente
- havonta
- évente

X.Szereti- e gyermeke az iskolai olvasmányokat?

- szereti
- kevésbé szereti
- nagyon nem szereti

XI.Milyen nehézségeket talál gyermeke olvasástanulásában? Soroljon fel néhányat!

.....

XII. Milyen élmények vagy lehetőségek segítik gyermekét az olvasás megkedveléséhez? Ehhez is soroljon fel néhányat!

.....

5. sz. melléklet

Nyilatkozatok

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
 Cím: 7400 Kaposvár, Gólya S. u. 40.
 Tel.: +36-82 505-800
 Honlap: <https://uni-mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott Kurucz Petra a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campusa tanító szakos nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023.05.01.

 Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom áttekinttem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023.05.01.

 Belső konzulens

*Kérjük a megfelelő aláírni!